Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

2024

№ 5

08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 Makroiqtisodiyot
08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 Ekonometrika va statistika
08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 Marketing
08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 Menejment
08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982

Google Scholar

Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Elektron nashr. 376 sahifa.
E'lon qilishga 2024-yil 30-mayda ruxsat etildi.

Bosh muharrir:
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:
Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:
Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, t.f.d., prof., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri o'rinbosari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O'zR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati
Axmedov Sayfullo Normatovich i.f.n., professor, MIM akademiyasi rektori
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU YoMMMIB birinchi prorektori
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., "O'IRIAM" ilmiy tadqiqot markazi direktori – prorektor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TMI professori
Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU professori
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do'stligi universiteti professori
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro "Nordik" universiteti rektori
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, f.f.d., TDIU professori
Axmedov Ikrom Akramovich, i.f.d. TDIU professori
Po'latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., profesor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, i.f.d., TDIU professori
Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori
Musyeva Shoira Azimovna, SamDu IS instituti professori
Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d., "El-yurt umidi" jamg'armasi ijrochi direktori o'rinbosari
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, t.f.f.d., TAQU katta o'qituvchisi
Xalikov Suyun Ravshanovich, i. f. n., TDAU dotsenti
Kamilova Iroda Xusniddinovna, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg'ona davlat universiteti dotsenti
Fayziyev Oybek Raximovich, i.f.f.d. (PhD), Alfraganus universiteti dotsenti
Sevil Piriyeva Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktoranti
Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li, TDIU mustaqil tadqiqotchisi
Utayev Uktam Choriyevich, O'zR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farxod, O'zR Bosh prokuraturasi iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti bo'limi boshlig'i
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o'qituvchisi

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, i.f.d., TMI dotsenti
Babayeva Zuhra Yuldashevna, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ
Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

MUNDARIJA

Uy-joy qurilishi madaniyati, uning o'ziga xos xususiyatlari va tamoyillari 10
Davletov Islambek Xalikovich, Zikrullayev Valixon G'aybulla o'g'li

Hududlar investitsiya muhitini oshirish muammolari 16
Akbarov Bekmurod Miryakubovich

Qoraqalpog'iston Respublikasi ellikqal'a tumanida turizm klasterini joriy qilish mexanizmi 22
Norchayev Asatullo Norbo'tayevich

Small Business and Private Entrepreneurship is the Priority Direction of Our Country's Economy 28
Tulagan Tukhtaraliev, G'aniev Muhammadjon Xalilovich

Resurs soliqlarini soliqqa tortish mexanizmlarini takomillashtirish 31
Tursunova Zulayxo Abdujobir qizi

O'zbekistonda muqobil energiya manbalaridan foydalanish elektrotexnika sanoati rivojlanishining istiqboli sifatida 34
Uraimjonov Azizbek Raxmonjon o'g'li

Oliy ta'limning raqobatbardoshligini ta'minlashda ta'lim sifatining mohiyati va asosiy tamoyillari (O'zbekiston misolida) 40
Egamov Sevinchbek Maxsud o'g'li

Financial Mechanisms of Supporting Textile Products Export 46
Gaybullayeva Gulbaxor Maxmudovna, Yakubova Ugiloy Mamasoliyevna

O'zbekiston Respublikasida hududlarni mutanosib barqaror rivojlantirish masalalari va yechimlari 49
Hojiyev Tal'at Toshpo'latovich

Raqamli iqtisodiyot sharoitida ayollar biznesini shakllantirish yo'llari 54
Ibodullayeva Malohat Sirojiddin qizi

Davlatning iqtisodiy xavfsizligini ta'minlashda qishloq xo'jaligini rivojlantirishning xorijiy tajribasi 57
Bekmirzayev Mirzoxid Adashaliyevich

Turizm sohasi rivojlanishining istiqbollari 61
Ergashev Rahmatulla Xidirovich, Jabborova Zuhra Abdig'ani qizi

Jahonda kabel bozorini rivojlantirish xususiyatlari va tendensiyalari 68
Uralov Olimjon Mahammadjonovich

Namangan viloyatida yoshlarning iqtisodiy faolligi ko'rsatkichlari dinamikasini tahlil qilish 72
Mirzatov Baxtiyor Toxirovich

Turizm sohasiga malakali kadrlar tayyorlashdagi muammolar va ularning yechimlari borasida tavsiyalar 77
A. I. Raxmatov

Трансформация внешнеторговых связей Республики Узбекистана 83
Ахмедова (Жабборова) Нилуфар Икболжон кизи

Korxonalarda investitsiyalarni moliyalashtirish manbalari va usullarining tahlili 88
Kuziyeva Nargiza Ramazanovna, Xusanov Faxriddin Jamoliddin o'g'li

Turizmning mohiyati xususida nazariy yondoshuvlar va ularning tahlili 94
R. I. Pardayev

Katta hajmga ega bo'lgan maxsus qurtxonalarda boqilayotgan ipak qurtlariga harorat va namlikni ta'siri 101
Raxmanova Xuriniso Egamovna

Mahalliy byudjet daromadlarini shakllantirishda mahalliy soliqlar va soliqdan tashqari tushumlarning ahamiyati 104
Rajjaboyeva Dildora Zakirovna

Banklarda stress-test asosida ESG-risklarni baholash 110
Nilufar Sharipova

Yashil iqtisodiyotni rivojlantirishda banklarda ekologik va ijtimoiy risklarni baholash va boshqarish tizimini joriy etishning ahamiyati 114
Karimov Shamsiddin Akram o'g'li

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

Qimmatli qog'ozlarni qiymatini baholash usullari va modellari 122
Botirxo'ja Aziza Faxmuddin qizi

Sanoat ishlab chiqarishda diversifikatsiyaning nazariy asoslari 127
Davronbek Sharibjonovich Raximov

Mamlakatimizda innovatsiyalarni moliyalashtirishning amaldagi holati tahlili 133
Aminov Farrux Farxadovich

Raqamli iqtisodiyotda moliyaviy hisobot tahlilini takomillashtirishning o'ziga xos xususiyatlari 138
G. J. Jumayeva

Qurilish sohasida logistika tizimlariga zamonaviy texnologiyalar bilan ta'minlanganlarning amaliy jihatlari 141
Mirsodiqov Abdulla Tursunaliyevich

Raqamli iqtisodiyot sharoitida inson kapitaliini boshqarishdagi muammolar 146
Nematova Shaxlo Egamberdiyevna

Aholi daromodlari va omonatlarini shakllantirishning nazariy asoslari 149
Xakimov Zohid Norbo'tayevich

Tasvirlarga raqamli ishlov berish jarayonini intellektuallashtirish algoritmini yaratish 158
Zoirov O'lmas Erkin o'g'li

Mintaqa iqtisodiyotida investitsiya faoliyatini moliyalashtirish samaradorligini baholash 164
Chilmatova Dilnoza Abdurahimovna

Возможности внедрения и развития исламских банковских продуктов в рынок Узбекистана 168
Иноятова Камола Фуркатовна

Davlat xizmatchisi faoliyatida ijtimoiy javobgarlikning o'rni 172
X. X. Ikramov

Korporativ boshqaruv tizimida buxgalteriya hisobini tashkil qilishning o'ziga xos xususiyatlari 176
Abdug'aniyev Muhammadamin Abdug'affor o'g'li

Hududiy kambag'allik chegaralarini aniqlashning ahamiyati (Qashqadaryo viloyati misolida) 182
Hamdamov Shahzod Ilhom o'g'li, Alisher Yunusaliyevich Safarov

Kichik biznesga mahalliy investitsiyalarni jalb qilish va ulardan samarali foydalanishda franshizaning roli 189
Rabimqulov Sherzod Murtozayevich

Tijorat banklarida marketing strategiyalaridan foydalanishning ilmiy-nazariy asoslari 193
Maxamadjanov Akbar Maxamadaliyevich

Davlat sherikchilik asosida maktab va maktabgacha ta'lim moliyashtirishligini o'ziga xos xususiyatligi 198
Boltaboev Murodbek Aybekovich

Moliyaviy savodxonlikni rivojlantirish davr talabi 203
X. I. Boyev

Banklarda chakana kreditlash turlari va ularni raqamli transformatsiya qilishning zarurligi 207
Axmedova Dilrabo Kurbondurdi qizi

Rasmiy ish bilan bandlik – aholining munosib turmush darajasini ta'minlash demak 216
Farhod Bagibekovich Xalimbetov

Jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'i uchun qo'llaniladigan soliq imtiyozlarining amaldagi holati va tahlili 220
Valiyeva Sayyora Xushbaqovna

Автомобильная промышленности развитых стран: становление, развитие, пути совершенствования 227
Назарова Раъно Рустамовна, Абдухамидова Мафтуна Турсуналт кизи

Влияние цифровизации на внешнеэкономическую деятельность 232
Шермаматова Ирода Ойбековна, Тиллаев Хуршиджон Сулаймон ўғли

ИИ в банковском бизнесе: ключ к конкурентной привлекательности 238
Фаттахова Муниса Абдухамитовна

Меры по привлечению прямых иностранных инвестиций в национальные экономики 243
Ахмедова (Жабборова) Нилуфар Иколжон кизи

Особенности банковского кредитования и факторы препятствующие финансово-кредитной поддержке субъектов сферы туристических услуг 248
Розоков Мухаммадазиз Мансурович

Factoring Operations in Banks 253
Boykabilova Iroda, Davronova Dilnoza Damirovna

Moliyaviy sektordagi aksiyadorlik jamiyatlarining korporativ strategiyasini shakllantirishda risklarni bartaraf etish 257
Jaxongirov Rustam Jaxongirovich, Xo'jamurodov Asqarjon Jalolovich

O'zbekistonning jozibador investitsiya muhitini yaratishda huquqiy asoslarni yanada takomillashtirishning ilmiy va amaliy zaruriyati 264
Oybek Elmuratov

Qurilish materiallarini ishlab chiqarish korxonalarning boshqarish tizimini takomillashtirish 268
Uzakova Umida Ruzievna

Tashkent Economy – Locomotive of the Country's Economy 274
Akramova Aziza Abduvohidovna, Maqsudov Bunyod Abdusamadovich

O'zbekiston Respublikasida ishbilarmonlik turizmining tashkiliy-iqtisodiy mexanizmini takomilashtirish yo'llari 278
Musayeva Shoira Azimovna, Usmonova Dilfuza Ilhomovna

Mintaqalar iqtisodiyotining barqaror o'sishini ta'minlashda investitsiyalardan samarali foydalanish mezonlari va ularni hisoblash usullari 284
Norqobilov Nusrat Norsaitovich

Marketing strategiyasi: raqobatchilik sharoitida tadbirkorlik faoliyatini yuritishning rivojlantirilishi 288
Kutbitdinova Moxigul Inoyatovna, Matrizayeva Dilaram Yusubayevna

Mahalliy budjetlar mablag'laridan samarali foydalanishni ta'minlashning eng asosiy istiqbolli yo'nalishi 295
S. Y. Ismoilova

Atrof-muhitga zararsiz, tabiiy tarkibli korroziya ingibitorlari turlarini tahlil qilish 300
Qurbonova Firuza Solexovna

Oliy ta'lim muassasalarida xarajatlar smetalari ijrosi hisobini yuritish tartibi 306
AbdulAziz Norqo'chqorov Ziyadullayevich

Tijorat banklarining investitsion faoliyati samaradorligi va uni rivojlantirish yo'llari 312
Olimova Nodira Xamrakulovna

Baholangan majburiyatlar hisobini takomillashtirish 324
Ochilov Farxodjon Shavkatjon o'g'li

Qurilish-pudrat tashkilotlarida auditorlik tekshiruvida faoliyat uzluksizligini baholash 331
Tulovov Erkinjon To'lqin o'g'li

Основные направления развития инвестиционной деятельности предприятий 335
Махкамова Надира Саидмуратовна

Milliy statistika axborot tizimlarining funksional jihatlari va o'ziga xos xususiyatlarining tahlili 340
Otajonova Gulhayo Maqsud qizi

Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik faoliyatini boshqarish axborot tizimini modellashtirish 345
Xudoyorov Laziz Niyozovich, Ergashova Nargiza Boboxonovna

Mamlakatimzda aksiz to'lanadigan tovarlarni soliqqa tortish usullari 351
Alimardonov Muxammadi Ibragimovich, Qarshiyev Daniyar Eshpulatovich

Iqtisodiy rivojlanish sharoitida investitsiya loyihalarini jalb qilingan mablag'lar orqali moliyalashtirishning zarurligi 357
Amonova Dilafro'z O'tkurovna

To'lov tashkilotlarini tashkil etishda xatarlarni boshqarish 362
Axmedov Miraziz Alisherovich

Korxonada inson kapitalini rivojlantirish tizimi va konsepsiyasini takomillashtirish imkoniyatlari 367
Hamrokulov M. O.

IQTISODIY RIVOJLANISH SHAROITIDA INVESTITSIYA LOYIHALARINI JALB QILINGAN MABLAG'LAR ORQALI MOLIYALASHTIRISHNING ZARURLIGI

Amonova Dilafro'z O'tkurovna
TDIU, "Baholash ishi va investitsiyalar" kafedrasi bosqich tayanch doktoranti

Annotatsiya: Maqolada investitsiya faoliyatini moliyalashtirish manbalari va usullariga oid nazariy xorijiy hamda mahalliy olimlarning qarashlari tahlil qilingan. Mamlakatimizda 2019–2023-yillar oralig'idagi asosiy kapitalga investitsiyalar dinamikasi, moliyalashtirish manbalari tahlil qilingan, qarz va jalb qilingan mablag'larning afzalliklari, kamchiliklari keltirib o'tilgan, iqtisodiy rivojlanish sharoitida investitsiya loyihalarini jalb qilingan mablag'lar orqali moliyalashtirishning zarurligi bo'yicha xulosalar berilgan.

Kalit so'zlar: investitsiya loyihasi, investitsiya loyihalarini moliyalashtirish manbalari, jalb qilingan mablag'lar, qimmatli qog'ozlar.

Abstract: The article analyzes the views of theoretical foreign and domestic scientists regarding the sources and methods of financing investment activity, the dynamics of investments in fixed capital in our country between 2019–2023 and the sources of financing are analyzed, the advantages and disadvantages of debt and borrowed funds are mentioned. Conclusions are given on the necessity of financing investment projects through the funds involved in the conditions of economic development.

Key words: investment project, sources of financing investment projects, attracted funds, securities.

Аннотация: В статье анализируются взгляды зарубежных и отечественных ученых-теоретиков относительно источников и способов финансирования инвестиционной деятельности, динамика инвестиций в основной капитал в нашей стране в 2019–2023 гг. и источники финансирования, анализируются преимущества и недостатки долгового и кредитного финансирования. упомянуты заемные средства. Сделаны выводы о необходимости финансирования инвестиционных проектов за счет привлеченных средств в условиях экономического развития.

Ключевые слова: инвестиционный проект, источники финансирования инвестиционных проектов, привлеченные средства, ценные бумаги.

KIRISH

Bugungi kunda iqtisodiyotning turli sohalarida investitsiya loyihalarini turli manbalar hisobidan moliyalashtirish jarayoni dolzarb masalaga aylanib ulgurgan. Investitsion faoliyatni moliyalashtirish manbasini to'g'ri tanlash esa, faoliyat subyektlari orasidagi muhim masaladir. Shu maqsadda dunyoning rivojlangan va rivojlanayotgan mamlakatlarida va shu bilan birga O'zbekistonda ham qator ishlar amalga oshirilmoqda.

Yuqoridagi fikrlarning isboti sifatida "O'zbekiston–2030" strategiyasining 49-maqsadi "Mamlakatimizning investitsiyaviy jozibadorligini yanada oshirish va qimmatli qog'ozlar bozorini jadal rivojlantirish" ni ko'rishimiz mumkin. Ushbu maqsad doirasida qator vazifalar mavjud, shulardan erkin muomaladagi qimmatli qog'ozlar savdolari hajmini 8 milliard dollarga yetkazish; pay va venchur jamg'armalar faoliyatini yo'lga qo'yish orqali portfel investitsiyalar hajmini 2 barobarga oshirish; 40 ta davlat ishtirokidagi korxonalar aksiyalarini "Xalq IPO"siga chiqarish, aholini IPOda qatnashishini rag'batlantirish mexanizmlarini joriy qilish kabilar mavzuning dolzarbligini belgilaydi [1].

ADABIYOTLAR SHARHI

Ilmiy adabiyotlarda investitsiya faoliyatini moliyalashtirishning bozor mexanizmlari tushunchasiga turlicha ta'rif va talqinlar keltirilgan hamda barqaror iqtisodiyotni rivojlantirishda investitsiyalarni moliyalashtirishning

TARAQQIYOT ПРОГРЕСС PROGRESS

o‘rni va ahamiyati ilmiy asoslangan. Jumladan, G.P.Podshivalenko va N.V.Kiseleva tomonidan berilgan ta’rifning e’tiborli jihati shundaki, investitsiya resurslarini investitsiyaga aylantirish hisoblanadi, ya’ni foydalanilmasdan bo‘sh turgan investitsiya resursi investitsiya hisoblanmaydi[2]. Xorijlik olimlar T.V.Maiorova va O.O.Laikxovalar “moliyalashtirish-bu moliyaviy muhandislik elementlaridan foydalangan holda loyiha ishtirokchilarining moliyaviy, kredit va shartnomaviy munosabatlari tizimi bo‘lib, u boshqa moliyalashtirish usullaridan foydalaniladigan loyihalarning tabiati bilan bog‘liq xususiyatlar to‘plami bilan ajralib turadi”, deb ta’rif berishgan[3]. Bilamizki, investitsiya faoliyati moliya bozorida asosiy o‘rin egallagan tijorat banklari faoliyati uchun muhim hisoblanadi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Iqtisodiyotni rivojlantirtishda investitsiya loyihalarini moliyalashtirishda jalb qilingan mablag‘larning o‘rni bo‘yicha dunyo olimlari va iqtisodchilari tomonidan olib borilayotgan tadqiqotlarni o‘rganish, ma’lumotlar to’plash, to’plangan ma’lumotlarni tahlil qilish sintezlash, mantiqiy fikrlash kabi iqtisodiy tadqiqot usullaridan keng foydalanildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Hozirgi kunda har qanday mamlakatni iqtisodiy-ijtimoiy rivojlantirshning asosi sifatida investitsiyalarga e’tibor qaratilmoqda. Chunki jahon tajribasi shuni ko‘rsatmoqdaki, qaysi davlat iqtisodiyotiga ko‘proq investitsiya jalb qilgan bo‘lsa va qulay investitsion muhit yaratgan bo‘lsa, o‘sha davlat iqtisodiyotininng jadal o‘sishiga erishmoqda.

2023- yilning yanvar-dekabr oylarida jami 352,1 trln. so‘m asosiy kapitalga investitsiyalar o‘zlashtirilib, 2022-yilning mos davriga nisbatan 122,1 % ni tashkil etdi. Asosiy kapitalga investitsiyalarning tarkibida 66,4 % yoki 233,8 trln. so‘m investitsiyalar jalb etilgan mablag‘lar hisobidan moliyalashtirilgan bo‘lsa, korxona, tashkilot va aholining o‘z mablag‘lari hisobidan 33,6 % yoki 118,3 trln. so‘m moliyalashtirildi. Shuningdek, markazlashgan moliyalashtirish manbalari hisobidan asosiy kapitalga investitsiyalar hajmi 44,8 trln. so‘mni tashkil etgan bo‘lsa, markazlashmagan moliyalashtirish manbalari hisobidan 307,3 trln. so‘m investitsiyalar o‘zlashtirildi.

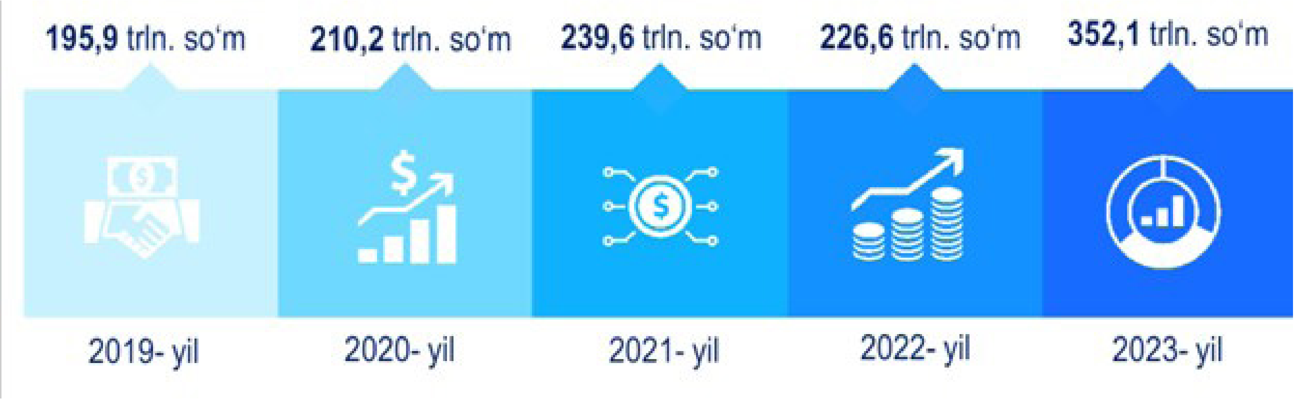

1-rasm: Asosiy kapitalga investitsiyalar dinamikasi[1]

2023-yilning yanvar-dekabr oylarida korxona va tashkilotlarning o‘z mablag‘lari hisobidan moliyalashtirilgan asosiy kapitalga investitsiyalar – 84,9 trln. so‘m yoki jami asosiy kapitalga investitsiyalarning 24,1 % ini tashkil etdi. Aholi mablag‘lari hisobidan jami asosiy kapitalga investitsiyalarning 9,5 % i yoki 33,3 trln. so‘mi o‘zlashtirildi. To‘g‘ridan-to‘g‘ri xorijiy investitsiyalar hisobidan o‘zlashtirilgan investitsiyalar hajmi 84,3 trln. so‘mni tashkil etdi va jami investitsiyalardagi ulushi 2022-yilning mos davriga nisbatan 9,1 % punktga ko‘payib, 24,0 % ni tashkil etdi.

Shuningdek, tijorat banklari kreditlari va boshqa qarz mablag‘lari hisobidan 22,3 trln. so‘m (jami asosiy kapitalga investitsiyalarning 6,3 % ini tashkil etib, 2022- yilning mos davriga nisbatan 0,3 % punktga ko‘paydi), O‘zbekiston Respublikasi kafolati ostidagi xorijiy kreditlar 21,2 trln. so‘m (6,0 % va 0,3 % punktiga ko‘paydi), kafolatlanmagan va boshqa xorijiy investitsiya va kreditlar 82,4 trln. so‘m (23,4 % va 1,2 % punktga ko‘paydi), Tiklanish va taraqqiyot jamg‘armasi 1,6 trln. so‘m (0,4 % va 0,5 % punktga kamaydi), Respublika budjeti 20,4 trln. so‘m (5,8 % va 2,2 % punktga kamaydi), Suv ta’minoti va kanalizatsiya tizimlarini rivojlantirish jamg‘armasi tomonidan 1,6 trln. so‘m (0,5 % va 0,6 % punktga kamaydi) miqdorida asosiy kapitalga inestitsiyalar o‘zlashtirildi.

1 O‘zbekiston Respublikasi Pezidenti huzuridagi statistika agentligining ma’lumotlari asosida muallif tomonidan ishlab chiqildi.

2-rasm: Moliyalashtirish manbalari boʻyicha asosiy kapitalga investitsiyalar, jamiga nisbatan, % da[2]

Bozor iqtisodiyoti sharoitida investitsion loyihalarni moliyalashtirish quyidagi manbalar hisobiga amalga oshirilmoqda:

1. Investorning oʻz moliyaviy resurslari va ichki xoʻjalik rezervlari (foyda, amortizatsiya ajratmalari, maxsus zahira fondlari);
2. Investorning qarz mablagʻlari (bank krediti, byudjet krediti, obligatsiya boʻyicha qarzlar);
3. Jalb qilingan moliyaviy resurslar (aksiyalarni sotish, mehnat jamoasining pay va boshqa koʻrinishdagi badallari, yuridik va jismoniy shaxslarning pay va boshqa badallari);
4. Budjetdan investitsion assignatsiyalari (mahalliy, davlat va byudjetdan tashqari fondlar mablagʻlari).
5. Chet el investitsiyalari (chet el kreditlari, toʻgʻridan-toʻgʻri chet el investitsiyasi, qoʻshma korxonalar koʻrinishida);
6. Lizing va seleng (investitsion loyihalarni moliyalashtirishning bir turi boʻlib, asbob- uskuna, transport vositalari, bino va inshootlarni ijariga yoki intellektual mulkdan foydalanish huquqini berish tushiniladi).

Ushbu moliyalashtirish shakllari va manbalarining har biri oʻzining ijtimoiy siyosiy va iqtisodiy jihatlariga ega, shu sababli investitsion loyihalarni moliyalashtirish shakllarini tahlil qilib eng qulay shakl va usul tanlanadi.

Agar korxona investitsiya faoliyatini moliyalashtirishda oʻz mablagʻlari yetarli boʻlmasa, bunday holda, korxona mablagʻlarni qimmatli qogʻozlar chiqarish yoki bank krediti orqali jalb qilishi mumkin. Investitsion loyihalarni moliyalashtirishning keng tarqalgan va moliyalashtirishning asosiy manbalaridan boʻlib, qimmatli qogʻozlarni emissiya qilish hisoblanadi.

2 Oʻzbekiston Respublikasi Pezidenti huzuridagi statistika agentligining maʼlumotlari asosida muallif tomonidan ishlab chiqildi.

Qimmatli qog‘ozlar chiqarish, investitsiyalarni moliyalashtirishda markazlashgan mablag‘lar va bank kreditlarining hissasini pasayishiga olib keladi.

Jismoniy va yuridik shaxslar tomonidan xarid qilinadigan qimmatli qog‘ozlar ichida keng tarqalgan turi aktsionerlik jamiyatlari tomonidan chiqariladigan aksiyalardir.

Aksiya – bu korxona mulkiga aktsionerlarning qo‘shgan xissasini tasdiqlovchi hujjat. Aksiyalar bo‘yicha daromadlar divident shaklida olinadi. Aksiyalar chiqarish orqali zarur bo‘lgan pul mablag‘lari jalb qilinadi. Aksionerlik kapitalini shakllantirishda ikki xil aksiya emissiya qilinadi: oddiy va imtiyozli aksiyalar.

Oddiy aksiya – aksionerlik jamiyatini boshqarishni huquqini beradi (aksionerlarning umumiy yig‘ilishida qatnashish, dividend olish huquqi, jamiyatni likvidatsiya qilayotganda aksiyalar qiymatiga teng miqdorda korxona mulkini olish). Barcha oddiy aksiyalarning nominal qiymati bir xil bo‘lishi lozim.

Imtiyozli aksiyalar ovoz berish xuquqiga ega bo‘lmaydi, lekin uning afzallik tomoni shundaki, u aktsionerga oldindan ma‘lum bo‘lgan, qat‘iy belgilangan foiz bo‘yicha daromad bilan ta‘minlangan bo‘ladi. Daromad hajmi aksionerlik jamiyati faoliyat natijasiga bog‘liq bo‘lmaydi.

Korxonalar o‘z investitsiya faoliyatini jalb qilingan mablag‘lar hisobiga moliyalashtirish uchun bir qator imtiyozlar joriy etildi, xususan, yuridik shaxs bo‘lgan aksiyadorning o‘tgan yillarning taqsimlanmagan foydasini ustav fondini (kapitalini) ko‘paytirish uchun yo‘naltirish chog‘ida qo‘shimcha aksiyalar qiymati yoki aksiyalarning nominal qiymatini ko‘paytirish tarzida olingan daromadlari (foydasi) soliq solish obyekti bo‘lmaydi [4].

Investorning jalb qilingan moliyaviy resurslari tarkibini quyidagi 1-rasmda keltirilgan.

1-rasm: Investorning jalb qilingan moliyaviy resurslari [5]

Yuqoridagi 1-rasmda ko‘rsatilgan investorning jalb qilingan moliyaviy resurslardan foydalanishning bir qator afzallik va kamchiliklari mavjud. Buni biz 2-rasmda ko‘rishimiz mumkin.

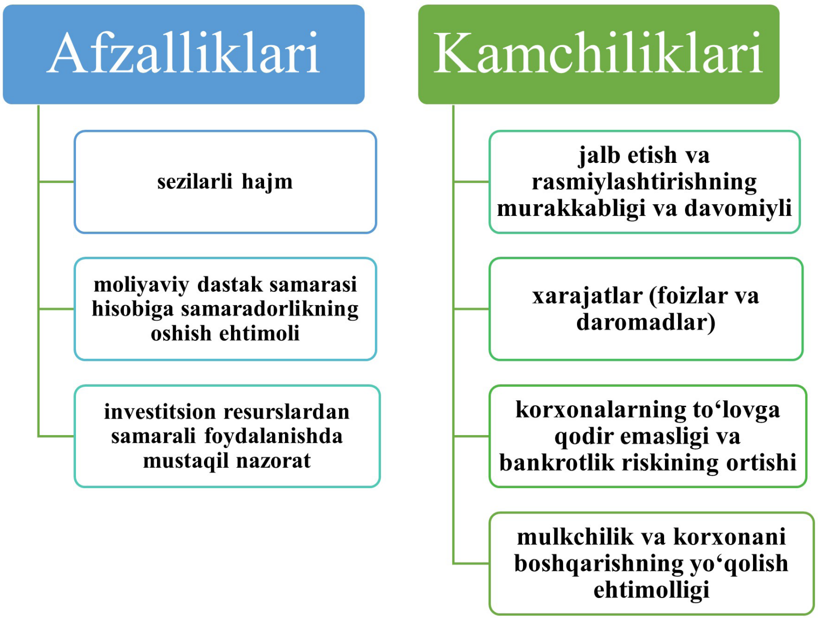

2-rasm: Qarz va jalb qilingan mablag‘larning afzalliklari va kamchiliklari[3]

Yuqorida ko‘rsatilgan afzallik va kamchiliklar investor tomonidan tahlil qilinishi lozim va shu asosda zarur qarorlar qabul qilish kerak bo‘ladi.

3 Muallif tomonidan tayyorlandi.

TARAQQIYOT ПРОГРЕСС PROGRESS

XULOSA VA TAKLIFLAR

Xulosa qilib shuni aytish mumkinki, investitsiya loyihalarini moliyalashtirishda asosan 6 ta manbadan foydalaniladi. Moliyalashtirish manbasi esa, investitsiya loyilarini moliyalashtirish usullariga ko‘ra tanlanadi. Biz yuqoridagi tahlillar asosida investitsiya loyihalarini jalb qilingan mablag‘lar hisobidan moliyalashtirishning nazariy asoslarini o‘rganib chiqdik va mazkur yo‘l tanlanganda investor bir qator afzallik va kamchiliklarga duch kelishini ko‘rib chiqdik. O‘zbekistonda bu sohaning rivojlantirilishi natijasida investor o‘z loyihasini molyalashtirishini diversifikatsiyalaydi va bu riskni pasaytirishga sabab bo‘ladi. Shu maqsadda mazkur moliyalashtirish usulini qo‘llab- quvvatlovchi mexanizmni ishlab chiqish o‘rinli bo‘ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 11-sentyabrdagi “O‘zbekiston – 2030” strategiyasi to‘g‘risida”gi PF–158-son Farmoni.
2. Н.В.Киселева, Т.В.Боровикова, Г.В.Захарова, и др., под ред. Г.П.Подшиваленко и Н.В.Киселевой. Инвестиционная деятельность – 2-е издание, стер. – М. КНОРУС, 2006. С. – 13
3. T.V. Maiorova, O.O. Liakhova and other, Project financing, Kiev 2017, 434 p.
4. Nasirov E.I., Shadiyeva D.X., Asamxodjayeva Sh.Sh, Yunusova S.B. Investitsiya va innovatsiyalar. Darslik. – T.: Iqtisod-moliya, 2022. – 346 b.
5. Zoyirov L.S, Asamxodjayeva Sh.Sh, Yunusova S.B. Investitsiya. Darslik. – T.: Iqtisod-moliya, 2019. – 652 b.
6. O‘zbekiston Respublikasi Pezidenti huzuridagi statistika agentligining ma’lumotlari.

Jurnal sayti: https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz

Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Xondamir Ismoilov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2024. № 5

© Materiallar koʻchirib bosilganda ““Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali manba sifatida koʻrsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar maʼsul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga
maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com
Bot: @iqtisodiyot_77
Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna boʻlishingiz mumkin. Obuna boʻlgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga toʻlov haqidagi maʼlumotni skrinshot yoki foto shaklida joʻnatishingizni soʻraymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga joʻnatamiz.

““Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali 03.11.2022-yildan
Oʻzbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi
Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan
№566955 reyestr raqami tartibi boʻyicha roʻyxatdan oʻtkazilgan.
Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulugʻbek tumani
Kumushkon koʻchasi, 26-uy.

Jurnalning ilmiyligi:

““Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

Oʻzbekiston Respublikasi Oliy taʼlim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan roʻyxatdan oʻtkazilgan.